

УДК 354:620.92(477)

<https://doi.org/10.31713/ve3202211>

JEL: M10

Маланчук Л. О. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-6341-5639],

к.е.н., доцент,

П'ятка Н. С. ^[2: ORCID ID: 0000-0001-9810-3961],

к.е.н., доцент

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

²Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто питання застосування альтернативної енергії в Україні, особливо акцент робиться на її актуальність та необхідність в умовах війни, коли країна-терорист Росія активно завдає удари по критичних точках інфраструктури, а саме наших ТЕЦ у всіх областях. Висвітлено досвід Європейського Союзу щодо створення передумов для розвитку альтернативної електроенергії в країнах ЄС, а саме Європейська кліматична мережа, розробила заходи, які повинні прискорити перехід на альтернативну енергію всіх країн безпечно та сумісно з Паризькою угодою. Розглянуто законодавче регулювання альтернативної енергетики, зазначено, що в Україні існує енергетична стратегія на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», розроблена ще у 2017 році, проте зараз вона потребує швидких та рішучих дій. Розглянуто сутність «зеленого тарифу» та умови державної підтримки його реалізації.

Ключові слова: альтернативна енергія; державна підтримка; «зелений тариф»; Європейська кліматична мережа; енергоефективність.

Вступ

Майже в усіх країнах світу нині постає актуальне питання, яке стосується зростання економіки держави шляхом використання сучасних, дієвих, екологічних, енергоефективних технологій, у тому числі з використанням альтернативних джерел енергії. У сучасному суспільстві, що динамічно змінюється, відновлювані джерела енергії викликають інтерес у все більшої кількості людей. Цей інтерес є цілком обґрунтованим, оскільки останнім часом очевидними стають проблеми енергетики та екології. Керівництво держав та міжнародних організацій при обговоренні проблем, що виникають, все частіше приходять до висновку, що в майбутньому ці проблеми можна буде вирішити тільки з використанням екологічно чистих відновлюваних джерел енергії. Також слід відзначити, що попит на

енергію у світі нині продовжує зростати, виходячи за межі встановлених генеруючих потужностей, таким чином майбутні потреби в енергії повинні задовольнятися та покращуватися ефективно та надійно, що можливе за рахунок розвитку альтернативної енергетики.

Аналіз останніх досліджень

Питанням становлення та розвитку енергетичного сектору країни, незалежною частиною якого є альтернативна енергетика, присвячено наукові дослідження О. Л. Агапова, Л. О. Бондар, О. А. Задихайло, М. М. Іващенко, Н. М. Мхітаряна, І. Є. Чумаченко, Є. Є. Шкурідіна, М. А. Шульги та інших вчених.

Мета та завдання дослідження

Метою дослідження є аналіз державного управління розвитком альтернативної енергії в Україні, на прикладі досвіду ЄС. Завданням дослідження є розкриття сутності альтернативної енергії та «зеленого тарифу», а також державне управління у цій сфері, розгляд дій щодо дієвих кроків держави у галузі розвитку альтернативної енергії.

Виклад основного матеріалу

Збройна агресія Росії проти України підвищила актуальність переходу країн ЄС на альтернативну енергію. Значна залежність усіх цих країн від РФ – головного імпортера енергетичних ресурсів у ЄС, ставить гострі питання щодо швидкого та ефективного переходу на відновлювані джерела енергії.

Сьогодні політична, соціальна та економічна вразливість Європи є очевидною через її залежність від вугілля, нафти та газу. Ентузіазм щодо імпорту викопного палива та енергетичних субсидій уже є загрозою енергетичній безпеці ЄС, підриваючи економіку і, що найгірше, порушуючи права людини, екологічну, кліматичну та соціальну справедливість.

Слід відзначити, що країни Євросоюзу вже зробили перші кроки до переходу на альтернативну енергію. Пакет «Fit for 55» [5], випущений у липні та грудні 2021 року, включає проєкти законодавства ЄС у галузі клімату та енергетики, які підкріплюють політичне зобов'язання блоку скоротити викиди парникових газів не менше ніж на 55% у 2030 році порівняно з рівнями 1990 року. Це частина мети Євросоюзу стати кліматично нейтральним до 2050 року і спонукати решту світу діяти відповідно до Паризької угоди 2015 року щодо боротьби зі зміною клімату.

Слід відзначити, що Європейська кліматична мережа розробила заходи, які повинні прискорити перехід на альтернативну

енергію всіх країн безпечно та сумісно з Паризькою угодою, розглянемо їх та доповнимо:

1. Потрібні негайні конкретні плани щодо поступової відмови від викопного палива з Росії з наступним кроками щодо відмови від іншого імпорту та місцевого виробництва соціально справедливим способом.

2. Встановлення амбітних, але цілком реальних цілей щодо енергозбереження на європейському ринку та зниження споживання енергії виробництвами та домогосподарствами протягом десятиліття. Хоча варто відмітити, що у зв'язку із енергетичною кризою, яка вже починає проявлятися на ринку Європи та України, зазначені цілі будуть мати свій результат вже в найближчому майбутньому.

3. Потрібно розпочати масштабну реконструкцію будівель, вибудовуючи це як стратегічні напрями не на далеке майбутнє, а шляхом включення до оперативних планів.

4. Досить актуальним заходом є збільшення будівництва потужностей сонячної та вітрової енергетики. Для України відбудову всіх пошкоджених та зруйнованих об'єктів внаслідок війни слід проєктувати з урахуванням оптимізації їх під альтернативну енергію.

5. Гострим питанням як для ЄС, так і для України є підготовка до опалювального сезону 2022–2023 років. Саме тому треба максимально швидко забезпечити перехід на системи опалення на основі відновлюваних джерел енергії.

6. Для енергетичного ринку необхідно впровадити інструменти підвищення гнучкості енергетичних систем, щоб полегшити балансування сонячної і вітрової енергії.

7. Реструктуризація промисловості повинна ґрунтуватися на достатності енергії та ресурсів з використанням найкращих доступних технологій.

8. Усі фінансові потоки (державні і приватні) мають підтримувати енергетичний перехід [5].

Україна, як і ЄС, вже зробила перші кроки до альтернативної енергії. Цей напрям підкріплений законодавчо. На рисунку представлено законодавче регулювання альтернативної енергії в Україні.

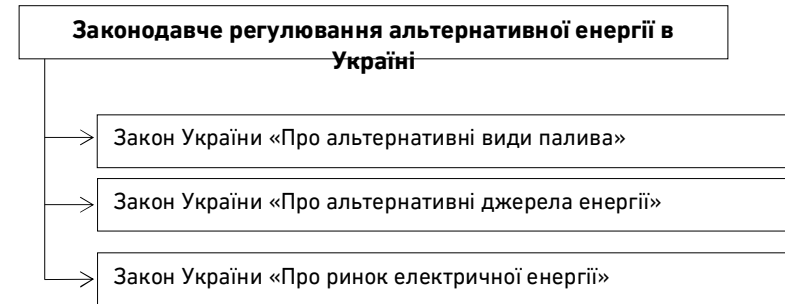

Рисунок. Законодавче регулювання альтернативної енергії в Україні

Також в Україні ще у 2017 році розроблено енергетичну стратегію на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [4], яка потребує швидких та рішучих дій.

В Україні держава надає різну підтримку виробникам відновлюваної енергії (районним електричним мережам (РЕМ)). Розглянемо детально нижче:

Зелений тариф (відомий в Україні як «зелений тариф») є основним механізмом державної підтримки відновлюваної енергії. Зелений тариф запроваджено з 1 квітня 2009 р. як спеціальну пільгову ціну на електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел енергії, зі сплатою до 1 січня 2030 р. Він встановлюється регулюючим органом окремо для кожної РЕМ та кожної технології. Зелений тариф не може бути нижчим за встановлену мінімальну ставку, яка фіксується в євро за курсом гривні до євро станом на 1 січня 2009 року. Таким чином, коливання курсу української гривні не впливають на виплати.

До осені 2019 року через швидке зростання встановлених потужностей РЕМ схема підтримки «зеленого тарифу» стала менш стійкою. В результаті восени 2019 року уряд України ініціював обговорення подальшої реструктуризації «зеленого тарифу» для діючих РЕМ та обмеження термінів введення в експлуатацію РЕМ, що розвиваються, з якими до 31 грудня 2019 року були укладені попередні договори купівлі-продажу електроенергії.

Схема підтримки «зеленого тарифу» активно обговорювалася між усіма учасниками українського ринку відновлюваних джерел енергії і до парламенту було внесено кілька законопроектів для вирішення цієї проблеми. Проте жоден із них не знайшов підтримки серед депутатів парламенту та уряду. В результаті Секретаріат Енергетичного співтовариства було залучено до посередництва в обговоренні з урядом України.

У результаті 10 червня 2020 року між урядом, Міністерством енергетики та Українською вітроенергетичною асоціацією було підписано Меморандум про взаєморозуміння, спрямований на вирішення довгострокових переговорів у сфері відновлюваної енергетики, а також створено Європейсько-українське енергетичне агентство, яке представляє РЕМ. Українська асоціація відновлюваної енергетики, що репрезентує інвесторів у сонячну енергетику, відмовилася підписувати Меморандум про взаєморозуміння.

Хоча Меморандум про взаєморозуміння є великим кроком до вирішення проблем на ринку зеленої енергії, за ним має бути відповідне законодавство, а також прийняття підзаконних актів регулятором.

Внаслідок тривалих переговорів між усіма учасниками ринку відновлюваної енергетики України Верховна Рада України ухвалила Закон України № 810-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо покращення умов підтримки виробників відновлюваної енергії» (або Закону про імплементацію) від 21 липня 2020 року. Цей закон реструктурував схему підтримки «зеленого тарифу» із 1 серпня 2020 року.

Відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння, органи державної влади України, серед іншого, зобов'язуються:

- забезпечити погашення всієї простроченої заборгованості гарантованого покупця, що виникла після 1 січня 2020 р., за електроенергію, вироблену усіма РЕМ, до 31 грудня 2021 р. у такому порядку: 40% у четвертому кварталі 2020 р., потім по 15% у кожному кварталі 2021;

- забезпечити у майбутньому своєчасну оплату електроенергії, виробленої всіма РЕМ, починаючи з місяця після набуття чинності законом, що імплементує угоди Меморандуму;

- розглянути внесення змін до Закону «Про ринок електроенергії» та нормативно-правової бази, які дозволять РЕМ вийти з балансуєчої групи гарантованого покупця (з правом приєднання до інших балансуючих груп, стати стороною, відповідальною за балансування або створення нових балансуючих

груп) та продавати вироблену електроенергію вільно на ринку електроенергії з правом на отримання компенсації різниці між ціною, за якою електроенергія, вироблена РЕМ, була продана на ринку електроенергії, та ставкою «зеленого тарифу», встановленою для таких РЕМ;

- підготувати та затвердити поправку до нормативної бази, яка забезпечить виплату компенсацій за виконання приписів оператора газотранспортної системи про скорочення, у місячний термін з дня підготовки закону для реалізації угод, викладених у Меморандумі про взаєморозуміння, що набуває чинності.

РЕМ також можуть отримати премію у розмірі 5% або 10% понад «зелений тариф» або аукціонний тариф за використання українського обладнання, такого як фотоелектричні модулі, трекери, лопаті ротора, гондоли, металеві каркаси, котли, реактори анаеробного зброджування, насоси тощо – на відновлюваних джерелах енергії. Українське походження цих елементів має бути підтверджено Торгово-промисловою палатою України.

Держава також гарантує обов'язковий відбір усієї електроенергії у виробників відновлюваної енергії, незалежно від того, чи отримують вони підтримку через систему підтримки «зеленого тарифу» або аукціону квот, і надає пріоритет відновлюваним джерелам енергії при диспетчеризації та розрахунках.

Крім того, Верховна Рада України звільнила від сплати ПДВ різні види обладнання для поновлюваних джерел енергії до 31 грудня 2022 року. Це обладнання включає вітрові електростанції, фотоелементи та панелі, а також деякі види трансформаторів та інверторів.

Держава має сприяти просуванню нового напрямку в енергетиці та створювати механізми стимулювання для малого та середнього бізнесу з метою залучення як фінансових, так і людських ресурсів у цю галузь. Однак вона й саме має брати участь у фінансуванні розробки та впровадження відновлюваних джерел енергії, оскільки з прогресом цієї галузі віддача від вкладених коштів може стати додатковим джерелом прибутку для державного бюджету.

Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні один із найважливіших чинників модернізації економіки країни. Успішна реалізація процесу модернізації сприяє поширенню виробництв інноваційного типу, розробці нових технологій, розвитку малого та середнього бізнесу. Згодом це призведе до покращення соціальних умов, створення нових робочих місць, покращення екології та ефективного відновлення країни в післявоєнний час.

Висновки

Енергетичні рішення повинні підтримуватись за рахунок використання відновлюваних джерел енергії. Слід відмітити, що вартість, частка ринку та політика є основними перешкодами для розвитку відновлюваної енергетики. У стратегічних планах багатьох країн сталий розвиток за такими параметрами, як економічний, соціальний та промисловий, підтримується їхньою енергетичною політикою. Нові передові технології, пов'язані з відновлюваними джерелами енергії, допоможуть знизити витрати на охорону навколишнього середовища, а енергетичні системи експлуатуватимуться як безпечно, так і економічно без екологічних проблем.

Враховуючи особливості розвитку сфери альтернативної енергетики, нашій країні сьогодні необхідно забезпечити баланс інтересів головного органу державного управління та виробників, споживачів та інших учасників енергетичного ринку альтернативної енергії. Завданням державного управління сферою альтернативної енергетики має стати координація взаємодії між органами місцевого самоврядування та суб'єктами енергетичного ринку з метою виконання основних завдань та функцій галузі (створення відповідних організаційних, матеріально-технічних умов, залучення іноземних інвестицій, необхідних для розвитку сфери альтернативної енергетики). Отже, забезпечення національної безпеки та енергетичної незалежності, а саме розвиток альтернативної енергетики, повинно бути головним напрямом удосконалення державного управління, шляхом вдосконалення правових норм у правовідносинах з енергетикою.

1. Про альтернативні види палива : Закон України від 14.01.2000 № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> (дата звернення: 01.09.2022).
2. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20.02.2003 № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (дата звернення: 03.09.2022).
3. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення: 05.09.2022).
4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентноспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#n2> (дата звернення: 07.09.2022).
5. «Fit for 55» The EU's plan for a green transition. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (дата звернення: 09.09.2022).

REFERENCES:

1. Pro alternatyvni vydy palyva : Zakon Ukrainy vid 14.01.2000 № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> (data zvernennia: 01.09.2022).
2. Pro alternatyvni dzhерела enerhii : Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> (data zvernennia: 03.09.2022).
3. Pro ryнок elektrychnoi enerhii : Zakon Ukrainy vid 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (data zvernennia: 05.09.2022).
4. Enerhetychna stratehiia Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentnospromozhnist» : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 serpnia 2017 r. № 605-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#n2> (data zvernennia: 07.09.2022).
5. «Fit for 55» The EU's plan for a green transition. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/> (data zvernennia: 09.09.2022).

Malanchuk L. O. ^[1: ORCID ID: 0000-0002-6341-5639],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Piatka N. S. ^[2: ORCID ID: 0000-0001-9810-3961],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

²Mukachevo State University, Mukachevo

PUBLIC ADMINISTRATION OF THE ALTERNATIVE ENERGY DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article examines the issue of the relevance of the use of alternative energy in Ukraine, especially emphasizing its relevance and necessity in connection with the war, when the terrorist country Russia is actively striking critical points of the infrastructure, namely our CHPs in all regions. The experience of the European Union regarding the creation of prerequisites for the development of alternative electricity in the EU countries, namely the European Climate Network, has developed measures that should accelerate the transition to alternative energy of all countries safely and compatible with the Paris Agreement on the energy transition to the EU. The legislative regulation of alternative electricity in Ukraine was considered, it was noted that the energy strategy of Ukraine for the period until 2035 «Safety, energy efficiency, competitiveness» was developed in Ukraine, which was developed back in 2017, but it was noted that currently in the conditions of war and terrorist actions of Russia, it needs quick and decisive action. The essence of the «green tariff» and the conditions of state support for its implementation are considered. The state should promote a new direction in energy and create incentive mechanisms for small and medium-sized businesses in order to attract both financial and human

resources to this industry. However, it should participate in the financing of the development and implementation of renewable energy sources, because with the progress of this industry, the return on invested funds can become an additional source of income for the state budget. The development of renewable energy sources in Ukraine is one of the most important factors in the modernization of the country's economy. The successful implementation of the modernization process promotes the spread of innovative production, the development of new technologies, and the development of small and medium-sized businesses. Over time, this will lead to improved social conditions, creation of new jobs, improved ecology and effective post-war recovery of the country.

Keywords: alternative energy; state support; «green tariff»; European Climate Network; energy efficiency.

Отримано: 10 вересня 2022 р.
Прорецензовано: 15 вересня 2022 р.
Прийнято до друку: 30 вересня 2022 р.